

שני חיי עמרם

אלומות אור לפרשיות נסתרות בחיי הגאון הקדוש רבי עמרם חסידא (הונגריה-צפת)
פעולותיו למען ביסוס היישוב היהודי בארץ ישראל ומעמדו ב'כוללים' השונים
ערוך על פי תעודות שטרם פורסמו לרגל 190 שנה לפטירתו (ט"ז בחשוון תקצ-תש"פ)

מאמר 1

עליית ה'חסידים'

בעוד שהתיעוד על העלייה ה'חסידי' הראשונה סמוך לפטירת הבעש"ט, בשנים תק"ך-תקכ"ה, עולים מפודוליה ומגליציה, והמפורסמים שבהם היו: רבי מנחם מנדל מפרישמלאן ורבי נחמן מהורדנאק, הוא מתי מעט, ויתירה מזאת, עולים אלו לא השאירו אחריהם עקבות, ובעיקר טרם התגבשו לקהילה עצמאית, הרי העלייה החסידית המשמעותית הינה העלייה השנייה עם עלייתם של חסידי רייסין וליטא בשנת תקל"ז, ובראשם רבי מנחם מנדל מוויטבסק ורבי אברהם מקאליסק ורבי ישראל מפלאצק, מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש, עלייה גדולה בעלת השפעה רבה לשנים הבאות, ופעולתם השאירה רושם רב לכינון יישוב חסידי בא"י. יתירה מזאת, עולים האחרונים השאירו יבול עשיר ביותר של אגרות, מהן דלו החוקרים מידע עצום. הפלא הוא, שלאורך כל השנים הולכים ונחשפים אגרות חדשות. קובץ האגרות הראשון פורסם כבר בשנת תקע"ד בספר 'פרי הארץ' שנדפס בקאפוסט, והוא קובץ של אחת-עשרה אגרות, ומני אז ועד ימינו אנו, הלכו ונחשפו ופורסמו עשרות עשרות מהן¹. ולמרות היבול האדיר, עדיין נותרו שטחים עמומים².

גודלה: דומה שלהוציא מעליית ריה"ח מפולין בשנת תס"א, עלייה זו הייתה מהגדולים ביותר, 'יותר משלוש מאות נפש'³, ברם מספר זה אינו אמת לאמיתה, וכדלהלן. השיירה לא תוכננה לשלוש מאות חברים, לתוכנית המקורית צורפו הרבה פחות⁴, רק באמצע הדרך התווספו להם עשרות איש, רובה של הקבוצה היו 'עניים' שהסתפחו לקבוצה המקורית, וכדלהלן.

העלייה

הקבוצה החסידית יצאה מרוסיה הלבנה בחודש אדר תקל"ז יעדס היה אוקראינה או מולדובה, ומשם לחצות את הים השחור עד טורקיה, כדרך עלייתם של יהודי פולין-המזרחית בדורות ההם. וכך, לערך, היה מסלול נסיעתם: הם חצו את המדינה מן הקצה אל הקצה: יצאו מרייסין שמעבר לדווינה (השטח שסופח עם חלוקת-פולין הראשונה לרוסיה), עברו את וואהלין שהייתה אז תחת ממשלת פולין, משם נסעו עד מוהילוב

¹ האוסף המעודכן ביותר, הוא חיבורו המונומנטלי של הרב אהרן סורסקי, יסוד המעלה, בני ברק תש"ס².

² מחקרים על העלייה: י' היילפרין, העליות הראשונות של החסידים לארץ ישראל, ירושלים תש"י; חיה שטימן-כ"ץ, ראשיתן של עליות חסידים, ירושלים תשמ"ז; דוד אסף, אור חדש על עליית החסידים בשנת תקל"ז, ציון, סא (תשנ"ו), 346-319; נחום קרלינסקי, היסטוריה שכנגד – 'איגרות החסידים בארץ ישראל': הטקסט והקונטקסט, ירושלים תשנ"ט

³ במכתבו הראשון של רבי ישראל מפאליצק: "ואבשר אותם שבאנו לאה"ק לעיה"ק צפת, אני וב"ב כולם מקטנים ועד גדולים, בתוך הבאים, יותר משלוש מאות נפשות, עם רבינו הגדול והחסיד הק' ומפורסם מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י".

⁴ אין לנו תיעוד על מספר העולים המקורית, הרב אהרן סורסקי הצליח למנות רשימה גדולה – כתשעים במספר, של הקבוצה ה'חסידי', ברם, כמובן שלא כולם עלו בתקל"ז, אבל התקשרו לחברות רמ"מ מוויטבסק.

פרשת וירא תשי"פ

(בפודוליה), אשר על נהר דניסטר. משם עברו את וואלכיה עד נמל גאלאץ (בדרום חבל מולדובה), הלא הוא הנמל הגדול ביותר לאורך נהר הדנובה – הנהר היחידי הזורם ממרכז אירופה לים השחור. מגאלאץ הפליגו בדנובה עד השפך לים השחור. מהים השחור הפליגו עד איסטנבול.

בעברם דרום פולין התווספו אליהם בודדים וקבוצות של יהודים שאיו לעלות לא"י, ושרק לאחר מעשה התגלו כ'עניים ואביונים' ולבסוף האחרונים הטילו עליהם חובות רבים, ולא עוד אלא עניים אלו הצטרפו למתנגדים לקבוצה עת התיישבותם בצפת, וגמלו להם רעה תחת טובה, כפי שיתואר להלן בארוכה.

ביום השחור הפליגו עד איסטנבול, ממנה עברו את הדרדנלים הלא הוא מצר המחבר את הים האגאי לים התיכון, ומשם ישירות לא"י. העולים הפליגו בשלוש ספינות, אך אחת מהן, ובה 83 יהודים, נסחפה צפונה ברוח עזה שלא הייתה כמותה ימים רבים⁵, ולאחר מכן טבעה סמוך לחצי האי קרים⁶, רובם נטבעו ורק כשלושים מהם ניצלו. בחצי האי קרים התקיימה קהילת קראית גדולה ביותר. הניצולים נמשו מהמים בחוף גוזלוב (Eupatoria)⁷, 'היא העיר הראשונה אשר יפגוש הנוסע מאודסה לקרים'⁸, שבה הייתה קהילה גדולה של קראים, ומשם עשו את דרכם ל'קראסוב' ו'קלעא', ובשתי ערים אלה קבלו מעט עזרה מאחיהם העניים יושבי הערים, וגם עזרה רבה מהקראים⁹. מקלעה המשיכו עד לעיר כפא, במטרה למצוא ספינה שתקחם לקושטא. בערים אלו, קבלו את פניהם ראשי הקהילות הקראיות שבאזור, והם אשר דאגו לשלומם. מכתביהם של כמה מן הניצולים, שבאו בעירום ובחוסר-כל לקהילות הקראים, ובפיהם זעקת עזרה, מעידים על מר גורלם¹⁰. העולים האחרים, שעשו את דרכם בים התיכון בשתי הספינות הנותרות, הגיעו בינתיים בשלום אל א"י, בה' באלול תקל"ז¹¹. בינתיים הניצולים שנתקעו אצל הקראים, התחלקו לשניים, חלק חזרו לביתם וחלק אזורו עוז וחידשו מאמציהם לעלות לא"י¹², והתחברו לחבורת ה'חסידי'.

מרובה הייתה שמחתם בהגיעם למחוז חפצם, ובלבם אמרו: "זה היום קוינו לו, נגילה ונשמחה בארץ חמדתנו, חמדת הלבבות, משוש הרעיונות, הקדושה בכל מיני קדושות וכל מיני פירות ושאר תענוגי בני אדם

⁵ נחשול זה היה סוער ביותר, ויותר מ-30 ספינות טבעו 'ועל היבשה שיבר עגלות וכל עין רענן, ופרץ מגדלים, והיה סכנת נפשות גם על היבשה', לשון ר' ישראל מפאליצק.

⁶ חצי אי הממוקם בדרום אוקראינה, לחופו של הים השחור.

⁷ גוזלוב הייתה עיר נמל חשוב באזור, וחשוב לסחר המקומי, ברם לא היה נמל של מים עמוקים, ולכן ספינות גדולות נאלצו לעגון הרחק ממנה ולפרוק את מטענן לספינות קטנות יותר, ראה: Philip Miller, Karaite Separatism in 19th Century, Cincinnati 1993, ולכן, כנראה היו צריכים להמשיך את מסעם ל'כפא'.

⁸ אפרים דיינארד, מסע בחצי האי קרים, א', ווארשא תרל"ט, עמ' 41.

⁹ קהילת קלעה הקראית הייתה הגדולה בקהילות הקראיות בקרים, ראה, דן שפירא, מצבות בית עלמין של היהודים הקראים בצ'ופיט-קלעה, קרים, יד בן צבי, תשס"ח.

¹⁰ מכתבים אלה הגנוזים באוסף פירקוביץ, הועתקו בידי ח"י גורלנד, במאמרו 'פרחים למליץ', המליץ, שנה ז' גיליון 26 (ט"ו תמוז תרכ"ז), עמ' 202; א' כהנא, ספר השנה של ארץ ישראל, א (תרפ"ג), עמ' 108-109.

שניים מהמכתבים נכתבו ע"י ר' יהושע ב"ר דוד אל הלל בן יצחק קירימי חכם הקראים, עם בקשת עזרה לסייע בידו כדי לשוֹב הביתה לפולין. מתוכן האגרות אנו למדים שהיה מתלמידיו של רמ"מ מוויטבסק, ואומנות השו"ב בידו.

¹¹ מתואר בארוכה באיגרתו של ר' ישראל מפאליצק מ'ט' באייר תקל"ח, לקו"א מכתב כז.

¹² על מספר הניצולים שעלו להמשיכו עם מסעם לא"י, ישנן סתירות, ראה י' היילפרין, עמ' 25-26; אסף, עמ' 325-326.

וכל חשק המצוות התלויות בה"י¹³. ברם, בעקבות מספר של חובות כבדים שרצו על ראשי ה'חסידיים'¹⁴, בנוסף למכת רעב שקידמה את פניהם¹⁵, הוכרחו תיכף בתחילת שנת תקל"ח, לשלוח שני שד"רים לליטא מקור מחצבתם, את רבי ישראל מפלאצק ומשנהו עמו, במטרה לכסות את החובות, ואחר כך יוכלו להתבסס כלכלית בכוחות עצמם. התחנה הראשונה שלה היתה בקושטא, ו'פקידי קושטא' תרמו סכום עצום, כדי לכסות את החובות. משם המשיכו לליטא דרך רומניה, שם שלחו מכתב ליושבי עיר וויטבסק על הצלתם בקושטא, המכתב הוא מט' באייר תקל"ח¹⁶.

את ה'עניים' הפולנים שהצטרפו למסע, כפי שיתואר לעיל, ועלו ביחד עם ה'חסידיים' צפתה, הפכו את הקערה על פיה. בכך ששלמו רעה תחת טובה, למרות שראשי החסידים דאגו ועזרו להם כלכלית, הם הצטרפו ל'מתנגדים' בצפת נגד החסידים. נשאלת השאלה מי היו 'עניים פולנים' אלה?

כדי להבין את רקע העלייה, מן הצורך לשרטט את המתרחש במדינות פולין ורוסיה. מתחילת שנות הת"ק¹⁷, עובר נחשול של פורעניות על המדינה הפולנית¹⁸:

בשנת תקכ"ג, עם סיום 'מלחמת שבע השנים' נתן ה'איחוד הפולני-ליטאי' אישור לכוחות של האימפריה הרוסית לעבור בשטחו לכיוון פרוסיה, אקט שרבים ראו בו תחילת כיבושה של פולין ע"י הצאר הרוסי. בשנת תקכ"ד, חתרה רוסיה תחת ממשלת פולין והצליחה להפוך את פולין למדינת חסות רוסית¹⁹. מאז ערכה רוסיה מאבקי עימות נגד פולין, מני אז והלאה שררה כאוס ברחבי פולין. 'מרידה נגד המלוכה' הביאה לפריצת המרד הגדול של הקוזקים (ה'הידמקים'): מרידות של קוזקים ששוסו בידי הרוסים כדי להילחם

¹³ מכתבו של רבי ישראל מפלאצק, אייר תקל"ח.

¹⁴ מס לראשי השלטון בקושטא עבור התיישבותם בארץ, מס שנתי לפחה, כלכלת קבוצה גדולה שהצטרפה לעולים ה'חסידיים' ומחייה יום-יומי.

¹⁵ כן כותב רמ"מ במכתבו משנת תקמ"ה לגבאי א"י ברוסיה: "זכרנו את ימי הרעב הראשונים תחילת בואנו", יסוד המעלה, איגרת טו. וכן כותב ר' יצחק מציצרסק, אחד העולים בשיירת החסידים במכתבו משנת תק"ס: "כי זה שנתיים הרעב בקרב הארץ, ובמין ביאתנו בחודש שבט תקל"ט היה..." וממשיך לתאר את יוקר המחיה, "י בן צבי, מחקרים ומקורות, ירושלים תשכ"ו, עמ' 51.

¹⁶ לקוטי אמרים, למברג תרע"א, חלק אגרות קודש, אג' כ; ומכתבו של רמ"מ מוויטבסק מאמצע החורף לראשי ווילנא, האמת, שכבר עם הצטרפות פולין במלחמת הצפון נגד השוודים בשנת ת"ס, המכונה 'המלחמה הצפונית הגדולה', ושמנשכה עד שנת תפ"א, נגרמה להרס עצום לפולין, ונמשכה במגפות ורעב, וכמובן שהקהילות היהודיות סבלו יחד עם שאר המדינה, ראה: מרדכי נדב, 'עיון בהתרחשויות בשלוש קהילות בפולין ליטא בימי מלחמת הצפון ולאחריה', דברי הקונגרס העולמי למדעי יהדות, 1989, חטיבה ב/2 עמ' 69-89.

¹⁷ על האוטונומיה של הציבור היהודי בפולין-ליטא עדת שנת ת"ח, בספרו של שמואל א' ציגלמן, יהודי פולין וליטא עד שנת ת"ח, ירושלים תשנ"א.

¹⁸ עם בחירתו של סטאניסלוב פוניאטובסקי, בשלהי תקכ"ד, למלך פולין, ניסה מיד להנהיג רפורמה במערכת הפוליטית של פולין. ברם, האופוזיציה הרוסית בלמה אותו, ועלה בידו לממש רק את רפורמת במיסים, וגם פירוקו של 'ועד ארבע ארצות' מאז, שלטו הרוסים, למעשה בליטא. תסכול זה, הביא בשנת תקכ"ח להקמת 'הקונפדרציה של באר', מרד רשמי או מלחמת אזרחים בין תומכי הרפורמה ובין מתנגדיה שנתמכו בידי הרוסים. ארבע שנים התחמקו חברי הקונפדרציה מידי הרוסים, עד שגלה התערבות בענייני פולין מצד אוסטריה, צרפת פרוסיה ורוסיה, והגיעה לשיאה בשנת תקל"ג בחלוקה הראשונה של פולין.

לאחרונה חידש הרב אברהם אביש שור שהתפשטותה של רוסיה בשטחי פולין, דרבנה את עליית תלמידי הבעש"ט בשנת תקכ"ד, בגין שנאתם העמוקה לשלטון הצארי, הרב אברהם אביש שור, 'יחס גדולי החסידות לשלטון והקשר בין העליה לא"י לחלוקת פולין', חצי גבורים, י (תשע"ז), עמ' א"ט-א"יא.

פרשת וירא תשי"פ

בפולנים. משלושת המרידות, החמורה והידועה שבהם היא 'מרידת גונטא וז'לניאק' ב-תקכ"ח, עם רציחות אכזריות של אלפי יהודים, ושאר גזירות ורדיפות רוסו ודלדלו את הציבור היהודי בפולין.²⁰ כך עלתה בידי הרוסים לנגוס בשטחי פולין הנרחבים. מכאן והלאה נוחתו 'גזירות' כלכליות על ראשי היהודים. בחורף תקל"ה נחקקה פקודה של העלאת מס הגולגולת של היהודים, המס הועלה משני זהובים לשלושה.²¹ רבים מן היהודים יושבי הכפרים התפרנסו מניהול בתי-מרוח ופונדקים, ובשנת תקל"ו, חוקק חוק שחם בפני היהודים את האפשרות לחכור משפרות יי"ש או בתי-מרוח;²² ואכן עם בדיקת בפנקסי הממלכה הפולנית, נלמדים שמשנת תקכ"ה ועד שנת תקמ"ד, כמחצית מן הפונדקים באוקראינה עברו מידי יהודים לידי נוצרים.²³

חלוקת פולין: בד בבד עם נחשול הצרות הפיזיות והכלכליות, סבלו היהודים מהתפרקות ממלכת פולין. משנת תקכ"ד החלה רוסיה להשתלט על הממשל הפולני, ולאחר כריתת ברית של רוסיה עם פרוסיה ואוסטריה, נגד פולין, פלשו צבאותיהם של בעלי-הברית וכבשו חלק גדול מאדמת פולין, וזו החלוקה הראשונה של ממלכת פולין. בעקבות החלוקה החלו המונים להגר לכל אשר נשאם הרוח. ניסיונות ההגירה לפרוסיה ולאוסטריה השכנות, נתקלו בהתנגדות ולא עוד אלא שרבים מן היהודים העניים תושבי השטחים שנכבשו השטחים שנכבשו בידי הרוסים, גורשו משם אל שטחי פולין אשר טרם נכבשו.

והנה, בעקבות הנסיעה הממושכת של חבורת ה'חסידיים', נישאה הבשורה כי יש גבול פתוח וכי ישנה דרך להגירה לא"י. והיו מהמדינות הכבושות²⁴ שמיהרו ויצאו לדרך, ו'התאספו ובאו הרבה עניים לרוב וכו' ונואלו לסמוך עצמם על נסים והפקירו עצמם, נשיהם ובניהם'.²⁵

לאחרונה פתח מכובדי הרב אברהם אביש שור, צוהר, לרקע של הצטרפות 'העניים'. וזאת מתוך גילוי מהות חוק רוסי באותן שנים, ואלו דבריו:

ליהודים ברוסיה הלבנה שרק זה עתה עברו על כרחם לחסות בצל השלטון הרוסי, נפתחה חלום הזדמנות מצוינת לעלות לא"י. בשעת החלוקה הראשונה, נספחה רוסיה הלבנה אל מלכות רוסיה.... באותן שנים, עם סיומה של מלחמת רוסיה-תורכיה, נערך הסכם-השלום 'קוצ'וק-קאינרג'ה' שנחתם בשנת תקל"ד בין רוסיה לתורכיה. בין היתר מופיע סעיף שהשולטן התורכי מתחייב להקל על ביקורם של נתיני רוסיה או אנשי-דת בא"י, מבחינה כספית וביטחונית, 'ולא יהיו כפופים למסי-נמל ומעבר ומיסים אחרים בעת שיהיו בדרכם, שם יינתנו רישיונות ודרכונים כפי הניתן לנתינים של מדינות אחרות'.²⁶ הודות לידיעה זו יתפרשו על-נכון דברי

²⁰ ברנפלד, ספר הדמעות, ג, עמ' רצ-שב.

²¹ עמנואל רינגלבלום, 'א יידישע דעבאטע אין פולישן סיים פון יאהר 1775', בתוך: קאפיטלען געשיכטע פון אמאליקן יידישן לעבן אין פולין, בוענאס איירעס תשי"ג, עמ' 118-125.

²² נ"מ גלבר, "קורות היהודים בפולין מראשית חלוקתה ועד מלחמת העולם השנייה", בתוך: יי"ה (עורך), בית ישראל בפולין: מימים ראשונים עד לימות החורבן, א, ירושלים תש"ח, עמ' 110. גזירה זו מוזכרת באגרתו של רמ"מ מוויטבסק מחורף תקמ"ה.

²³ Daniel Stone, The Polish-Lithuanian State, 1386-1795, Seattle 2001, Pp. 304-305.

²⁴ היינו 'ממדינות וואלין פאדאליה ואוקריינא', כלשון רמ"מ מוויטבסק, במכתבו מחודש ניסן תקמ"א.

²⁵ לשון רמ"מ מוויטבסק במכתבו מחורף תקל"ח.

²⁶ הרב אברהם אביש שור, שם, עמ' איטז-איז.

פרשת וירא תשי"ז

רבי ישראל מפאליצק במכתבו מחודש אייר תקל"ח, כשהוא מתאר את חבלי עלייתם: "ובפרט מגודל חסדי השי"ת אשר נתן בלב המלך והשרים להגדיל חסדו עליו, לרומם בית מאויינו, ולהעמיד חרבות צפת. והטה חסדו לכל קהל העולים אתו בתוקף ועוז וחירות גדול ליהודים, ליתן מסת [מס] כיד המלך לשכירות ספינות העניים, גדולים מעשי אלקינו..."²⁷.

לאור זאת יובן על-נקל רקע הסתפחותם של העניים: זכויות המיוחדות שהקנו התורכים לנתיני רוסיה קסמו לתושבי פולין [שלא זכו לזכויות] וגרמו להם להצטרף למסע החסידים [שזכו לזכויות], וכנראה שהחבורה הפולנית "נבלעה" תוך החבורה הרוסית. במאמר הבא ננתח את הסיעות שהתנגדו לחסידים, וביניהן נמנה 'עניים' אלו, ונבין שהם אלה שהסתפחו לשיירה בדרכה, ולבסוף נאלצו החסידים לפרנסם מכיסם.

* * *

הוספות

נספח - א

במאמר הקודם הצבנו אבני-בנין לדמותם של האישים החשובים של הקהילה האשכנזית בצפת, ערב בואה של העלייה החסידית, ועם השערותנו נכונה, הרי שמוצאם מערים ברודי, ווילנא ושקלוב, מעוזם של המתנגדים לחסידים.

א. על החותם ר' אריה ליב ב"ר מרדכי הבאנו שתי השערות. מכובדי ר' בנימין פאנטילאט, מחושבי חוקרי אילני-היוחסין העירני לר' אריה ליב ב"ר מרדכי נוסף מחושבי ווילנא, שחי בתקופה זו²⁸, ואולי הכוונה אליו.

ב. מכובדי הרב ליפא אסטרייכר (לונדון) מהדיר את ספר שו"ת בית יעקב ברוב פאר והדר. בין העותקים הנמצאים תח"י, נמצא אחד שהיה בבעלותו של רבי יהודה ליב מברוד, עם הגהותיו, ואולי יש לשער שהכוונה אליו.

עם חשיפת חוק זה, יובן לנכון נוסח הצעת פקודה אחרת – פולנית, שנחקקה באותן שנים. בעקבות התעוררות לעליה לא"י, שהייתה כפי הנראה גדולה הרבה מן עצם העלייה, החלו מדינאים פולניים לדאוג על כך שקופת המלוכה תיפגע, ממחסור תשלום מיסים. בדיוק בחודש אלול תקל"ז, חוקק חוק בשלטון הפולני, פקודה שתגביל את יציאתם, וזו לשון הפקודה: "על דבר יציאת היהודים לירושלים, מפני שהשער העות'מאני נתן להם זכויות, שוועדת האוצר [הפולני] תשלח פקודה לכל הקהילות ותודיע: לבל יעז שום יהודי לעבור את הגבול בלי תעודת-דרך מהקהל...". תעודה זו, שהייתה גנוזה בארכיון המלוכה בווארשא, נחשפה בידי ההיסטוריון הפולני עמנואל רינגלבלום, ולנכון קישר זאת למסע החסידים, ברם הוא מסתפק על כוונת הזכויות של העות'מאנים.

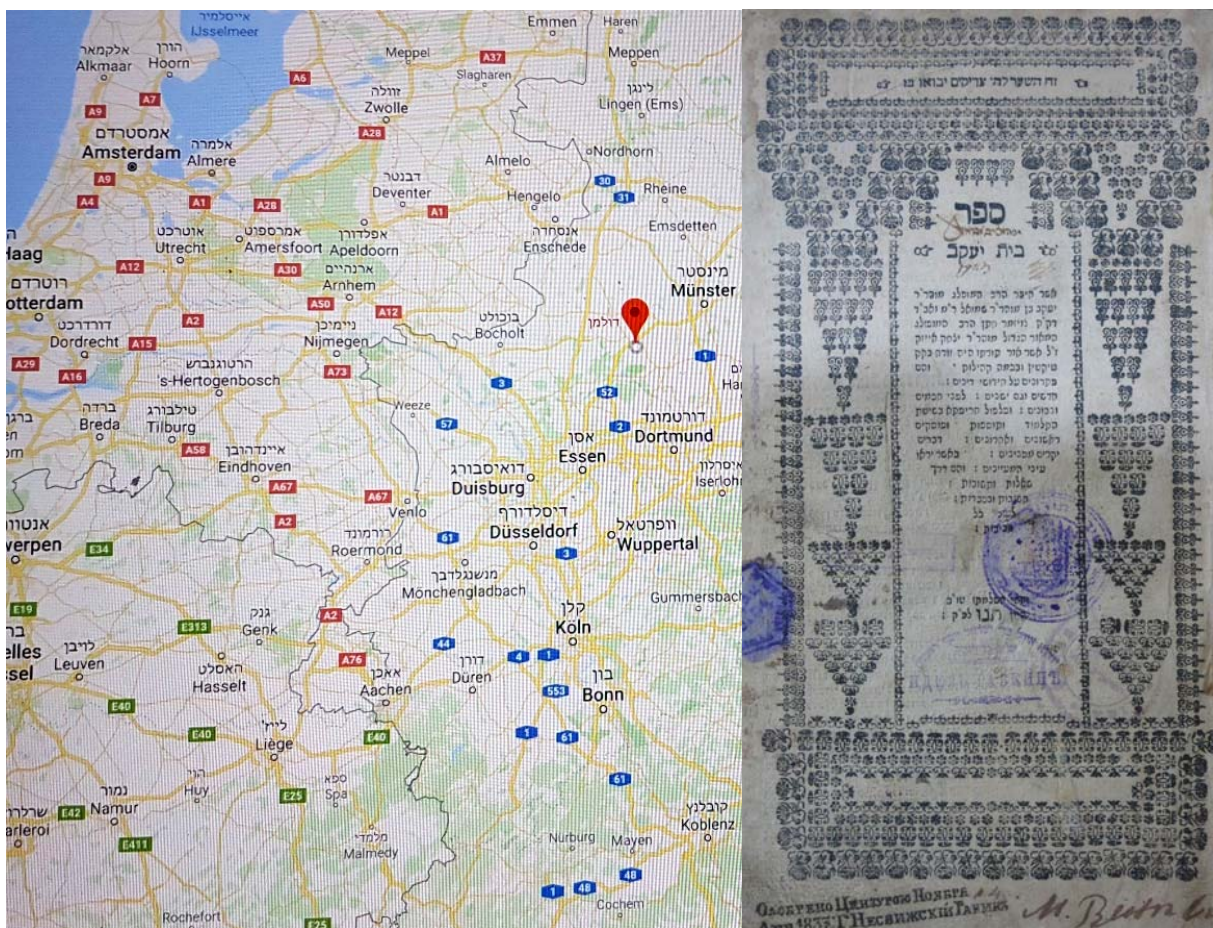
רינגלבלום מסביר למה תעודת-פקודה זו נשארה בארכיון המלכות ולא 'זכתה' לצאת מהכוח אל הפועל: התשובה, לדעתו: כי עליית החסידים עוררה התרגשות גדולה בין יהודי פולין, בייחוד בחלקה הדרום-מזרחי – מרכז החסידות. הממשלה קיבלה ידיעות על כוונת ההגירה, והחלו לטכס עצה כיצד למנוע את יציאת היהודים, כי אלו שימשו אוצר לא-יסולא לממשלה הפולנית. בלעדיהם המסחר וכל הגב הכלכלי מתמוטט. אבל בראותם שהעלייה לא הקיפה המונים, כפי שנדמה לכתחילה, ועוד רבים מהעולים שבו הביתה, לא הוצא לפועל, עמנואל רינגלבלום, 'עלית החסידים לארץ ישראל בשנת תקל"ז', דואר היום, שנה יב גיליון 167 (כ"ד ניסן תר"ץ), עמ' ג. כעת עם גילוי של החוק הרוסי, השערותו אכן מכוונת, וניתן לקבוע בבירור שעקב העלייה הגדולה וההנחה הרוסית, מובן פחדם של שרי המלוכה הפולנית!

²⁷ לקו"א, מכתב כז. י' היילפרין, שם, בהע' 29 כבר ציין לקטע זה.

²⁸ עיר ווילנא, ווילנא תר"ס, עמ' 77.

נספח – ב

במאמר הקודם הבאנו אסמכתא לאחדות שהשתררה בצפת בין עדת הספרדים לאשכנזים, מכך שהעדה האשכנזית שלחה שד"ר מעדות המזרח, הלא הוא רבי אברהם אימראן, לטובת עדתם, לערי אשכנז. עד עתה ידענו על מסלולו, השבוע חשפנו את המשך המשך מסעו של השד"ר: יציאתו בשנת תקל"א, עם הגעתו לאשכנז פגש את ר' חיים אהרן ב"ר אברהם גרשון מקיטוב – שליח העדה האשכנזית בירושלים, שם הסתכסכו שניהם על קופת האשכנזים באשכנז. בשלהי חשוון הגיע לפראג, בה קיבל מכתב-חיזוק מאת הנוב"י, ובחודש שבט עשה בעיר האצפילד. כעת עם חשיפת שלושה מכתבים שלו, אנו למדים שבשנת תקל"ג עשה בהולנד ובערי אשכנז. בחודש טבת הגיע לכפר דולמן (Dulman), כפר במערב גרמניה²⁹, וביקש מאת 'האלוף הקצין' ר' אנשיל בכרך [לא הצלחתי לזהות אותו], עזרה לקישורים שונים להעברת הנדבות. לצערי, טרם הצלחתי לזהות את כל האישים המוזכרים בתעודות, ואת הרקע לשילוח הכספים מעיר לעיר³⁰.

הכפר 'דולמן' במערב גרמניה

חתימת רבי אברהם אימראן על הספר 'בית יעקב'

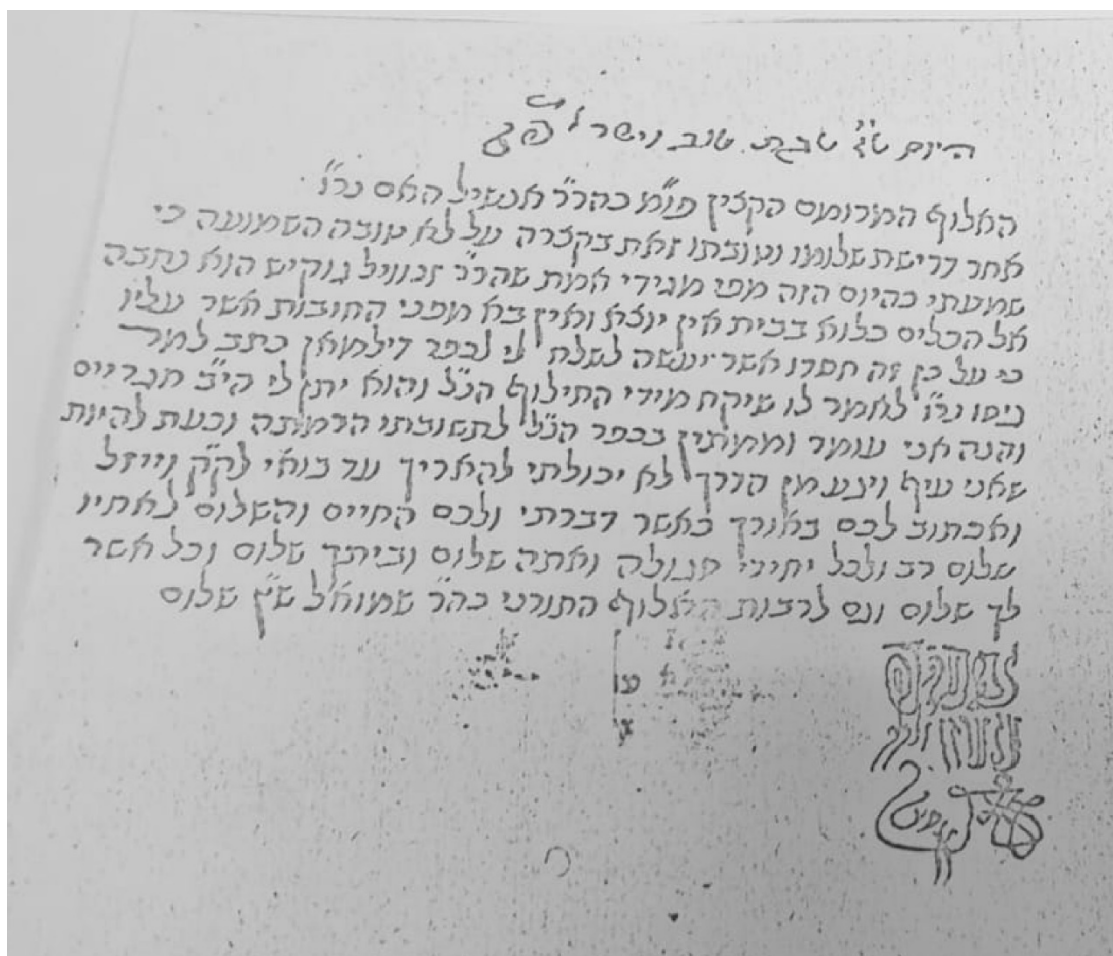
²⁹ קהילה זו אינה מוזכרת ב'שלוחי' ארץ ישראל של יערי.

³⁰ ספונים בארכיון לתולדות העם היהודי, מס' 2347/7.

היום ט"ז טבת 'טוב וישר' לפ"ק

האלוף המרומם הקצין פו"מ כהר"ר אנשיל האס נר"ו

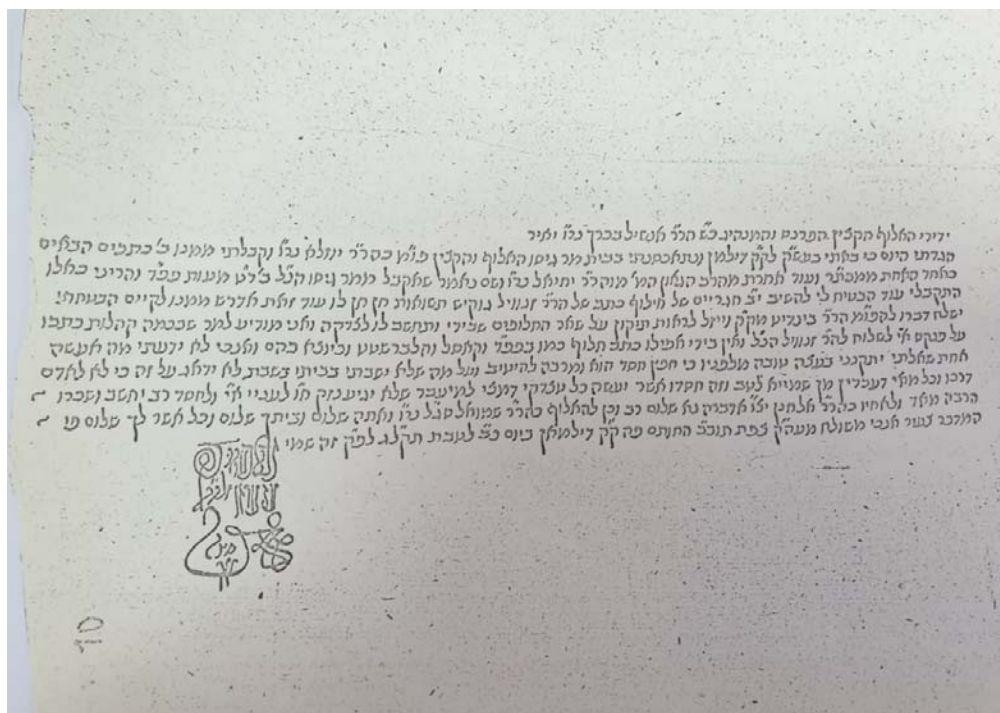
אחרי דרישת שלומי וטובתו זאת בקצרה על לא טובה השמועה כי שמעתי בהיום הזה מפי מגידי אמת שהר"ר זנוויל גוקיש הוא נחבא אל הכלים, כלוא בבית, אין יוצא ואין בא מפני החובות אשר עליו. כי על כן זה חסדו אשר יעשה לשלח לי לכפר דילמאן כתב למר ניפו נר"ו לאמר לו שיקח מידי החילוף הנ"ל והוא יתן לי הי"ב מגרייב. והנה אני עומד וממתין בכפר הנ"ל לתשובתו הרמתי. וכעת להיות שאני עיף ויגע מן הדרך לא יכולתי להאריך עד בואי לק"ק וייזל, ואכתוב לכם באורך כאשר דברתי. ולכם החיים והשלום לאחיו שלום רב ולכל יחידי סגולה. ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום, וגם לרבות האלוף התורני כה"ר שמואל ש"ץ שלום

ידידי האלוף הקצין הפרנס והמנהיג כ"ש הר"ר אנשיל בכרך נר"ו יאיר

הגדתי היום כי באתי בעש"ק לק"ק דילמן ונתאכסנתי בבית מר גיסו האלוף והקצין פו"מ כהר"ר יוזלא נר"ו, וקבלתי ממנו ב' כתבים הבאים כאחד. האחת מכת"ר ועוד אחרת מהרב הגאון המ' מוהר"ר יחיאל נר"ו, ושם נאמר שאקבל ממר גיסו הנ"ל ב' ר"ט מעות פפ"ד. והריני כאלו התקבלו. עוד הבטיח לי להשיב י"ב חגריים של חילוף כתב של הר"ר זנוויל גוקיש תשואות חן חן לו. עוד זאת אדרוש ממנו לקיים הבטחתו, ישלח דברו להפו"מ הר"ר בינדיט מק"ק וייזל לראות תיקון של שאר החלופים שבידי ותחשוב לו לצדקה, ואני מודיע למר שבכמה קהלות כתבו על פנקס א"י לשלוח לה"ר זנוויל הנ"ל, ואין בידי אפילו כתב חילוף כמו בפפד"מ וקאסל והלברשטט וכיוצא בהם. ואנכי לא ידעתי מה אעשה. אחת שאלתי יתקנני בעצה טובה מלפניו כי חפץ חסד הוא ומרבה להיטיב, ועל מה שלא ישבתי בביתי בשבת לא ידאג על זה כי לא לאדם דרכו, וכל מאי דעבדין מן שמייא לטב. וזה חסדו אשר יעשה כל טצדקי דמצי למיעבד שלא יגיע נזק ח"ו לעניי א"י ולחסד רב יחשב, ושכרו הרבה מאד. ולאחיו כה"ר אלחנן יצ"ו אדברה נא שלום רב וכן להאלוף כהר"ר שמואל סג"ל נר"ו. ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

פי המדבר צעיר אנכי משולח מעה"ק צפת תוב"ב, פה ק"ק דילמאן ביום כ"ב לטבת תקל"ג לפ"ק. זה שמי אברהם מאימראן ס"ט

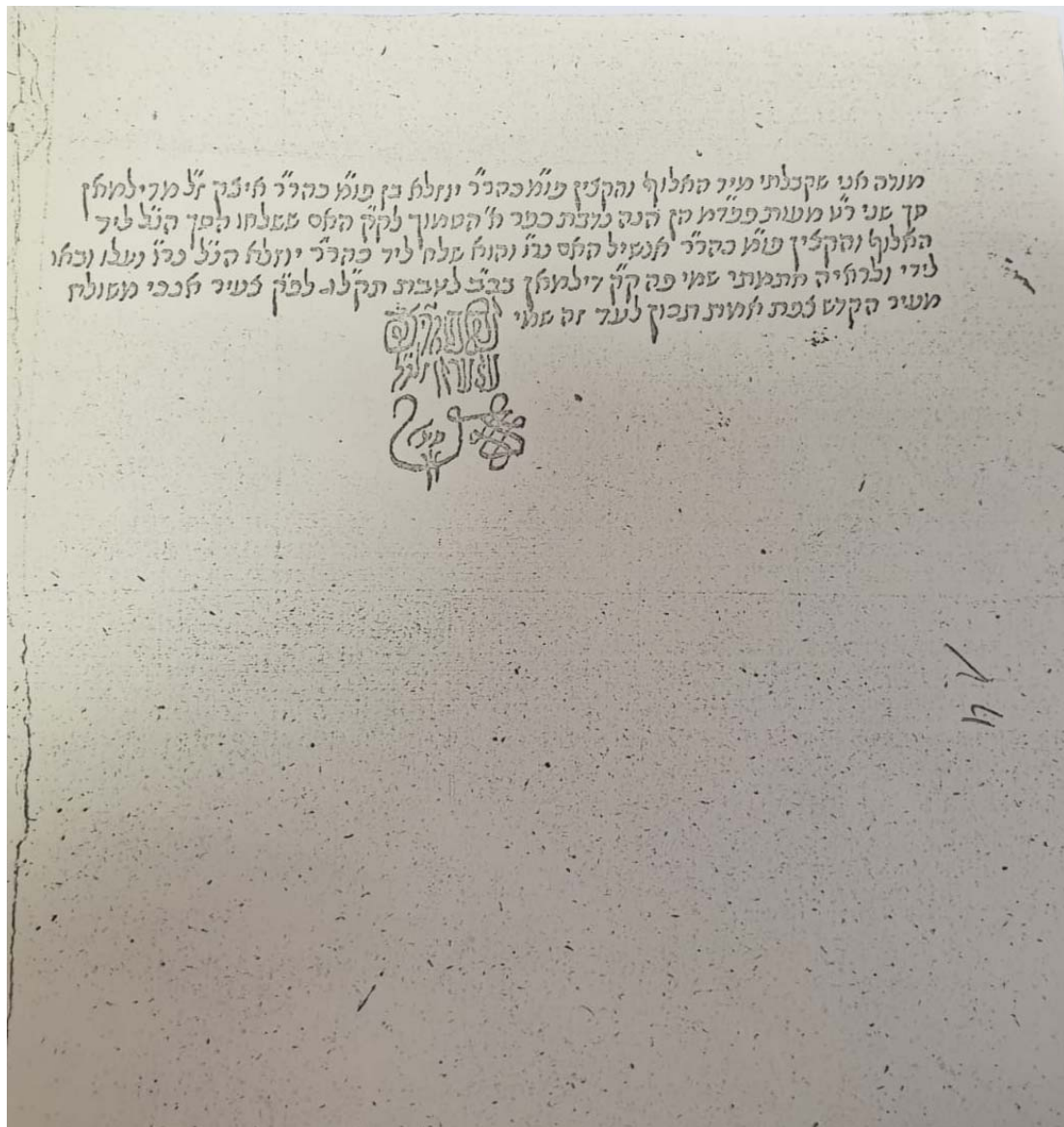

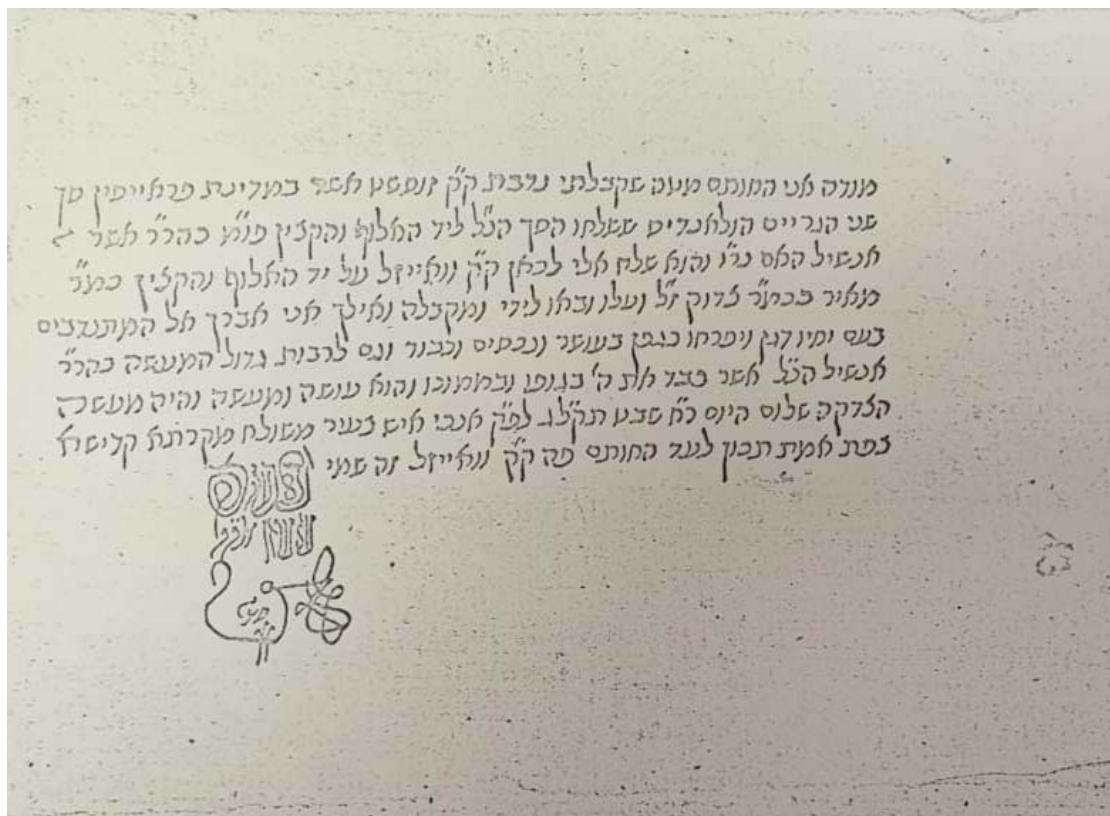
פרשת וירא תשי"פ

מודה אני שקבלתי מיד האלוף והקצין פו"מ כהר"ר יוזלא בן פו"מ כהר"ר איצק ז"ל מדילמאן, סך שני ר"ט מעות פפד"מ. הן הנה נדבת כפר א' הסמוך לק"ק האס ששלחו הסך הנ"ל ליד האלוף והקצין פו"מ כהר"ר אנשיל האס נר"ו. והוא שלח ליד כהר"ר יוזלא הנ"ל נר"ו, ועלו ובאו לידי ולראיה חתמתי שמי פה ק"ק ק"ק דילמאן בכ"ב לטבת תקל"ג לפ"ק. צעיר אנכי מעיר הקדש צפת אמת תבון לעד. זה שמי אברהם מאימראן

ס"ט

מודה אני החותם מטה שקבלתי נדבת ק"ק זמשט אשר במדינת פראסין סך שני הגריים הולאנדים, ששלחו הסך הנ"ל ליד האלוף והקצין פו"מ כהר"ר אשר אנשיל האס נר"ו, והוא שלח אלי לכאן ק"ק וואייזל, על יד האלוף והקצין כמ"ר מאיר בכמ"ר צדוק ז"ל, ועלו ובאו לידי ומקבלה ואילך אני אברך אל המתנדבים בעם, יחיו דגן ויפרחו כגפן בעושר ונכסים וכבוד, וגם לרבות גדול המעשה כה"ר אנשיל הנ"ל, אשר כבד את ה' בגופו ובממונו והוא עושה ומעשה, והיה מעשה הצדקה שלום. היום ר"ח שבט תקל"ג לפ"ק. אנכי איש צעיר משולח מקרתא קדישא צפת אמת תכון לעד. החותם פה ק"ק וואייזל. זה שמי אברהם מאימראן ס"ט.

בברכת שבת שלום, יחיאל גולדהבר